İHSAN FAZLIOĞLU İLE SÖYLEŞİ: "DÜŞÜNMEK, NEDENLEMEKTİR"

İhsan Fazlıoğlu hocamızın İstanbul Medeniyet Üniversitesi Bülteni'nde yayımlanan *"Düşünmek, nedenlemektir"* başlıklı söyleşisini istifadenize sunuyorum.

Röportajı alıntılayacak olan gazete ve internet portallarının fazlioglu.blogspot.com hakkında kısa bir bilgi vermesi bu platformda paylaşılan İhsan Fazlıoğlu'nun konferans, seminer, röportaj/söyleşi, okumalar ve derslerinden daha fazla kişinin haberdar olmasına katkı sağlayacaktır.

Yararlı olması dilekleriyle...
Muhammet Negiz

Değerli Hocam, İstanbul Medeniyet Üniversitesi çatısı altında 2011 yılından beri gerek Üniversite içine gerek Üniversite dışında pek çok etkinlikte bulundunuz[1]. 'Mekân ile insan arasında önemli bir bağ' olduğu kabulünden yola çıkarak sormak isterim: İstanbul Medeniyet Üniversitesi'nin sizdeki anlamı nedir?"

Öncelikle 'İstanbul', 'Medeniyet' ve 'Üniversite' kavramlarını bir araya getirmesi bakımından nazari bir derinlik; bu derinliğin doğurduğu ağır bir görev bilinci ve dahi yine bu derinliğin verdiği kuşatıcı bir ufuk... Bir de buna Üniversite'nin hem kurum hem de akademik kadro olarak genç olmasının kazandırdığı dinamizm... En nihayet tüm bu nitelikleri birbirine bağlayan, mensup olduğum Fakülte'nin adı yani 'Edebiyat'... Düşünceye incelik katan 'edeb'; ifade gücü veren 'dil'; kuşatıcılık kazandıran 'tarih' ve tüm

[1] Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu tarafından gerçekleştirilen Medeniyet Okumalarının notlarına erişmek için http://fazlioglu.blogspot.com/2018/06/prof-dr-ihsan-fazlioglu-ile-medeniyet-okumalari-ders-notlari.html adresini ziyaret edebilirsiniz. Ayrıca Prof. Fazlıoğlu tarafından gerçekleştirilen Ahlâk-ı Alâ'î okumaları dersleri ve notları (https://fazlioglu.blogspot.com/2019/12/ihsan-fazlioglu-ile-ahlak-i-alai-okumalari-dersleri-dinle.html), Nesefi Akaidi Okumaları (https://fazlioglu.blogspot.com/2019/12/ihsan-fazlioglu-ile-nesefi-akaidi-okumalari-ders-kayitlari-dinle.html), İslam Medeniyeti Dersleri (https://fazlioglu.blogspot.com/2020/01/ihsan-fazlioglu-ile-medeniyet-okumalari-islam-medeniyeti-dersleri.html), İbnü'l Heysem Okumaları (https://fazlioglu.blogspot.com/2019/07/ihsan-fazlioglu-ibnul-heysem-okumalari-klasik-dusunce-okulu-seminerleri.html), Mukaddime Okumaları (http://fazlioglu.blogspot.com/2018/06/prof-dr-ihsan-fazlioglu-ile-mukaddime-okumalari-mp3-download.html) erişime açılmaktadır. Muhammet Negiz.

bunları yorumlama becerisi ile donatan 'felsefe'...

'Felsefe-Bilim' dediğiniz yapının tarihi ve içeriği ile uğraşan biri olarak günümüz Türkiye'sindeki düşünce etkinliğini, ortaya konan eserleri, tartışmaları kısaca değerlendirebilir misiniz?

Bu soru kısa bir değerlendirmeyi kaldırmaz. Demek istediklerimi anlaşılır kalabilmek için pek çok öncüle gereksinimim var. Bu nedenle sorunuza yanıt olarak burada diyeceklerim demek istediklerime ancak birer işaret olarak görülmelidir. Düşünme bütün bir hayat etkinliğinin parçasıdır; bu bütün dışında, boş uzayda ve boşlukta düşünce üretilmez. Hayatın vektörel yapısının doğal bir dışavurumudur düşünce. Bu nedenle biz Türkler hayata ilişkin ihtiyaçlarımıza uygun düşünce üretiyoruz şüphesiz. Ancak, bu hayata ilişkin görüşümüzün, yani hayat görüşümüzün yapısı, derinliği, kuşatıcılığı, nazari lisanı vb. pek çok bileşenin ortalamasına bağlıdır. Bu nedenlere bağlı olarak günümüz Türkiye'sindeki düşünce etkinliğini, üretilen eserleri ve yürütülen tartışmaları, kendi anlatılarımızın bütüncül ifadeleri olarak görmekte zorlanıyorum. Kimi ciddi dikkatler yanında ötede beride parçalar, dağınıklıklar ve kıpırtılar mevcut. Kısaca, özne olmadan, nesneleştiremeyiz; nesneleştiremediğimizde de düşünemeyiz. Özne olmak işte bütün mesele… Özne olmanın tek bir koşulu var: Kendi hikâyenizi/anlatınızı yazma becerisini göstermek; bunun için de yola çıkmaya cesaret etmek. Anlatınız yoksa, o anlatı içinde varlık kazanan bir özne olarak siz de yoksunuz demektir.

Her yıl hem Üniversite içinde hem de Üniversite dışında öğrencilerle birliktesiniz. "Türkiye'nin geleceği için düşünen, okuyan, eleştiren ve kendini iyi ifade edebilen" bir neslin yeşerdiğini düşünüyor musunuz?

Bilgi, herkese açık ancak belirli bir gayreti gösterenlerin elde edebileceği bir şeydir. Ancak 'ince bilgi' ayrıca doğal bir eğilim, iyi bir eğitim-öğretim ve kişiden ciddi bir mesai ister. Bu bileşenler bir araya geldiklerinde 'düşünür' dediğimiz insan ortaya çıkar. Bu çerçevede sorunuza genel anlamıyla olumlu bir yanıt verebilirim. Yani Türkiye'de geçmişe göre daha iyi düşünen, okuyan, eleştiren ve kendini ifade edebilen bir nesil yetişiyor. Ancak 'ince bilgi' açısından daha ciddi ve dikkatli bir kurumsallaşmaya ihtiyacımız var. Milletleri her alanda geleceğe yetişmiş seçkinleri taşır; buna 'ehliyet aristokrasisi' adını veriyorum. Bu anlamda önümüzde yapılacak daha çok iş var kanısındayım. Toplum olarak içimizdeki ayrık otlarını, kardelenleri tespit edip tahammül ile ileri taşımaktan daha çok; ayıklayıp kötürümleştiriyoruz; hatta acı ama yok ediyoruz. Bu durumu bir cümlede şöyle dile getirmiştim: 'Asıl', ancak farklı olana tahammül ederse 'asalet'ini koruyabilir. Bu nedenle her kültürde 'ayrık-otları' özenle korunmalıdır.

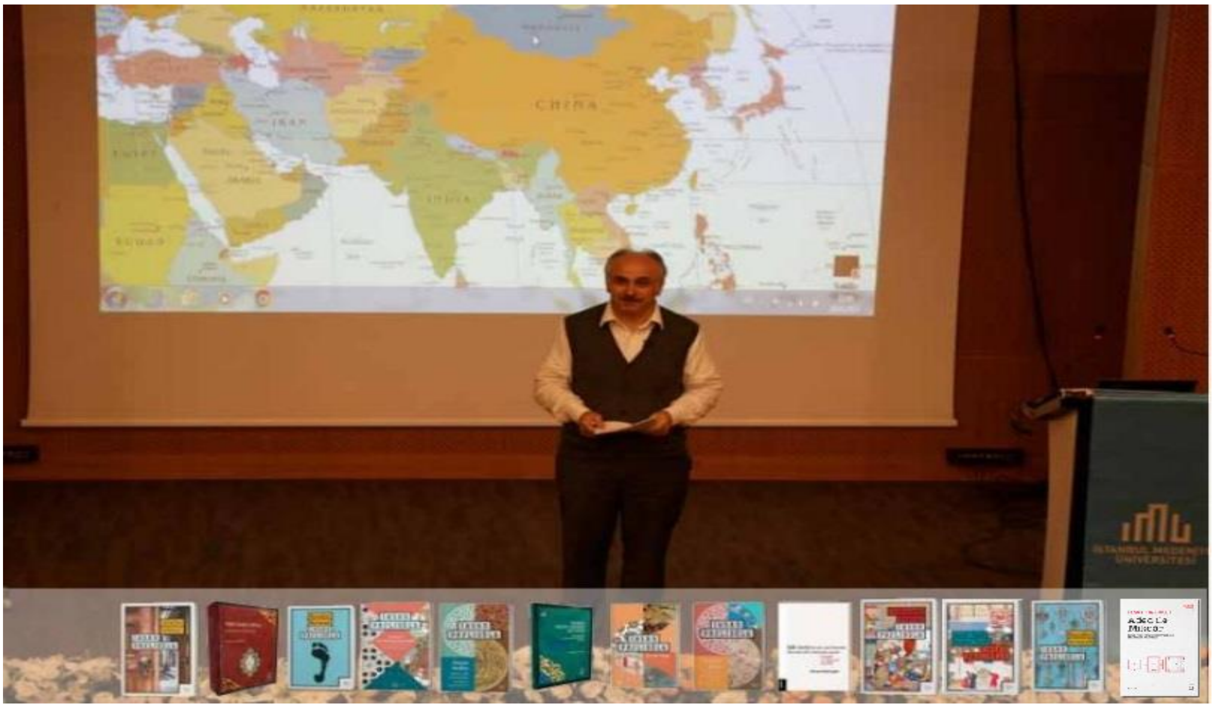
"Milletleri her alanda geleceğe yetişmiş seçkinleri taşır; buna 'ehliyet aristokrasisi' adını veriyorum. Bu anlamda önümüzde yapılacak daha çok iş var kanısındayım."

Gerek Üniversitemiz içinde gerek Üniversitemiz dışında, hatta liseler özelinde belli başlı düşünce ve felsefe okumalarına öncülük ediyorsunuz. İnternet ve bilişim teknolojilerinin edebiyat ve düşünce alanını daralttığı modern dünyada bu değerli okumalara devam edecek misiniz?

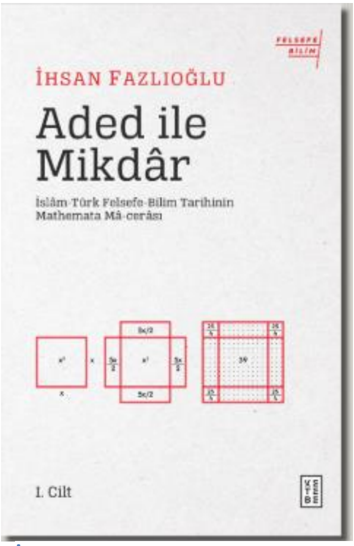
Bir şeye öncülük ettiğimiz yok; görevimizi yapıyoruz; bu nedenle bu tür etkinliklere aracılık ediyoruz; öncülük değil. Kültür süreklilik ister şüphesiz. Yani belirli bir sonuç elde etmek için sürekliliği korumak zorundayız. Ancak bizim bu aracılık görevini yürütebilmemiz de iç ve dış koşullara bağlı. İç koşullar sağlık ile söylenecek sözümüzün bulunmasıdır. Dış koşullar ise muhataplarımızın talepleridir. Hepsinden önemlisi de ümit; ümidi kaybetmemek. Ümidin kaybolduğu yer de insan dilsiz kesilir; ses, söze dönüşmez; kimseye ulaşmaz ve iz bırakmaz. Sözümüz, ümidimizdir.

Son zamanlarda ülkemizde hemen her alanda düşünce açısından bir kavram karmaşası olduğunu düşünüyor musunuz? Düşünüyorsanız bu kavram karmaşasının kaynağı sizce nedir?

Düşünce dil ile ifade edilir; aktarılır. Bu nedenle dilin bileşenleri iyi tespit edilmeden ve tanımlanmadan bildirişimde ve iletişimde bulunmak mümkün değildir. Ses(lafız), sözcük(kelime), kavram(mefhum) ve terim(ıstılah) bu bileşenlerin başında gelir. Tüm bunlardan önemlisi muhatapların kasıtları ve niyetleri. Anlam(mana) kişinin kastının, iradesinin ve niyetinin kullandığı sözcüklerde içerilmesidir. Şüphesiz bir de bildirişim ve iletişimin içinde cereyan ettiği bütün; anlam ve değer dünyamız; yani vicdanımız… Bunun için asgari koşul, kabile çadırlarını terk edip millet evinde yaşamayı öğrenmek… Çünkü bu kadar kümesin bulunduğu yerde ancak horozların gürültüsü olur. Bu nedenle denmiştir ki “Millet, aynı dili konuşan değil, aynı hali paylaşan insanlar topluluğudur.” Çünkü anlamdaş olamayanları dildaş olmak millet kılmaz. Sanıyorum sorunuzun ikinci kısmının yanıtı da ortaya çıkmış oldu: Kavram karmaşasının nedeni sadece bilgi eksikliği değil; millet olmamızı mümkün kılan ortak anlam-değer dünyamızı kaybetmek; tarihimiz önünde küçük düşmek…

Bir yazınızda; "İster Tabiat'a ister Hayat'a ilişkin olsun, hakikat'in belirli bir mekân ve zamandaki tezahürü olan mukayyet gerçeklik, dondurulup ideal-mutlak hale getirildiğinde hem süreci hem de örüntü'yü ortadan kaldırır. Böyle bir donukluk içerisinde yaşayan bir kültür ve onun üyeleri hakikat'ten de dinamik gerçeklikten de uzak düşerler; giderek Tarih'ten kopar; zamanla salt geçmiş halini alırlar." diyorsunuz. Böylelikle söz konusu kültürün başka kültürler tarafından yok edileceğini de ekliyorsunuz. Açık sormak gerekirse, böyle bir tehlikeyle karşı karşıya mıyız?

İhsan Fazlıoğlu'ndan 2020 Sürprizi

Bir konudaki tespit ve uyarı zorunlu olarak o konuyla karşı karşıya olmayı gerektirmez. Bir Türk bilgini olarak bu tür uyarıları yapmak, mensubiyetimiz gereğidir; çünkü dediğimiz gibi mensubiyet, mesuliyeti yaratır. Mesuliyetin gereği de sürekli teyakkuz halinde olmaktır. Sınırda nöbet tutan bir asker, muhtemel bir saldırı için sürekli dikkat kesilir. Bizim yaptığımız da buna benzer. Sürekli dikkat, teyakkuz ve uyarı… Yesevi meşrebindeniz: Tekrar bir süre sonra tekrar edilenin nedenlerini unutmamıza yol açar; nedenleri unutmak tekrar edileni alışkanlığa dönüştürür; alışkanlık da zaman içinde bireysel ve kurumsal riyakârlığa dönüşür. Uyarı, tecdid, yenilenme nedenleri hatırlatmadır. Kişileri bilinçle donatmadır. Bilinçle donanmak için asgari koşul içinde yaşadığımız zamanı kuşanmadır. Dediğimiz şudur: Her bir kültür içinde yaşadığı gerçekliği anlamlandırmak için kavramsal-yargısal şemalar ve modeller geliştirir; gerçekliği bunlar içinde yakalar. Ancak Hayat'a ilişkin gerçeklik sürekli devinim halindedir; bu nedenle sabit değil hareketli/kinematik modeller geliştirmeliyiz. Sürekli yenilenme içinde olmalıyız yani tecdid… Yenilenme, alışkanlık haline gelmiş eylemlerimizi yeniden bilince taşıma, onlara bilinç aşılama işlemidir. Yoksa ya çürürüz ya da yok ediliriz.

Bir aykırılık yapıp çalıştığınız alana ilişkin özel bir soru sormak istiyorum: Alman filozofu Oswald Spengler "Her medeniyetin bir matematiği vardır." diyor. Orta Asya bozkırlarından Anadolu'ya uzanan, İslam medeniyetinin ışığıyla harmanlanan Selçuklu-Osmanlı çizgisinin matematiği için neler söyleyebilirsiniz?

Buna sağ gösterip, sol vurmak diyorlar değil mi? Bunlar hem teknik hem de uzun konular. Sağlıklı bir anlatım için çokça öncüle gerek var. Ancak şöyle genel bir cümle kullanabilirim: Osmanlı-Selçuklu çizgisine ait tüm sorular, İslam temeddününün sorunları ve sorularıdır. Matematik de buna dahil… İkinci olarak, İslam temeddününde siyasi, idari, ticari ve hatta dini meşruiyet oldukça matematiğe ve matematik bilimlere bağlıdır. Bunun için matematik yöntem olmazsa-ise-olmazdır. İslam temeddününde özel olarak matematiğin çeşitli alanlarındaki ve genel olarak matematiksel bilimlerdeki teknik gelişimlerin yanından en önemli katkı matematiksel nesnelerin ontolojisi, matematiksel yargıların uzayı, matematiksel bilginin epistemolojisi ve matematik ile fizik ilişkisinin meşruiyeti gibi konularda yapılan çalışmalardır ki, bu çalışmalar doğanın matematiksel idraki konusunda daha sonra ortaya çıkacak ilerlemelerin temelini oluştururlar. Ana başlıkları ile işaret ettiğim bu çalışmaların büyük bir yekûnu de Selçuklu-Osmanlı çizgisinde ortaya çıkmıştır. Şimdilik bu kadarıyla yetinelim isterseniz…

Konu açılmışken biraz genel bir soru sormak istiyorum: Türk tarihine iki farklı yaklaşım görüyoruz: Batı kaynaklı yaklaşımda ‘askeri şiddeti temsil eden’ ile bizdeki ‘anlı-şanlı kutsal Türk tarihi’ … Bunun bir orta yolu yok mu?

Birincisi orta yol arayışları kolaycılık peşinde koşmaktır ve riyakârlığa neden olurlar. İkincisi, böyle bir durumda orta yol tespiti iki yanlışı doğru kabul edip ifrat ve tefrit uçları gibi görmek ve ortalamasını almak manasına gelir. Hâlbuki bu yanlışlardan bir doğru çıkmaz. Ayrıca bu görüşlerin birincisi sövgü ikincisi övgü ile ilgilidir; bilgi ile ilgili değil. Duygular bilgi ile tashih edilemez; edemezsiniz de… Hele bir de insanlar kimliklerini bu sövgü ve övgüden üretiyorsa. Burada tehlikeli olan bilgi uzayında da aynı ifrat ve tefritin devam etmesi; bir de buna önceden belirlenmiş bir niyet eşlik ediyorsa, o zaman iş tehlikeli bir hal alıyor demektir. İster övgüye ister sövgüye dayansın cehaletin tek ilacı vardır ki, o da bilgidir. Geçmişimizi, bilgi ile Tarih’e dönüştürmeliyiz O zaman işaret ettiğiniz bu sorunlar, niyet tarafı hariç, büyük oranda çözülmüş olur. Ancak yine aynı noktaya geldik: Hayat Görüşü’ne dayalı bir bütün fikriniz yok ise tüm bu tekillikleri, ne bilebilirsiniz ne anlamlandırabilirsiniz ne de bildiklerinizin, anladıklarınızın bir meşruiyeti olur.

Söyleşimizden şimdiye değin anladığım şu: Tarih süreçte elimizden pek çok 'kavram' kayıp gitti. Bu nedenle hem dünü hem de bugünü kavramakta zorlanıyoruz. Ne yapmalı?

Doğru! Kavramsız, kavrayamayız. Düşünce bir kavram matematiğidir zaten. Kavramlar yoksa düşünemeyiz de. Yukarıda işaret etmiştik, düşünce için tek başına sözcükler yetmez, kavramlara ve terimlere ihtiyaç var. Olgu ve olayların çeşitliliğini kendileriyle yakalayabileceğimiz bir kavram dizgemiz olursa o kadar iyi düşünürüz. Daha önce de çeşitli mahfillerde belirttiğim gibi: Sahih bir tabiat ve hayat tasavvuru için, en asgari şart, dakik bir dildir... Ne yapmalı sorunuza gelince tek bit cevabı var: Çalışmalı… Hem de çok…